

Opinijska

Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. Żurawia 4 skr. pt. 24

00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 28-37-04; 29-35-69

Telefon dyżurny: 21-34-34

ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41

Telex: 816-436

BS/187/81/90

WARUNKI ŻYCIA RODZIN PRACOWNIKÓW GOSPODARKI USPOŁECZNIONEJ

Komunikat z badań

Warszawa, czerwiec 1990 r.

Czerwcowe badania¹ przeprowadzone wśród pracowników gospodarki uspołecznionej potwierdzają powszechne niezadowolenie z warunków materialnych. Mniej niż połowa (43%) ankietowanych uważa, że żyje im się przeciętnie (tab. 1). Na początku roku (w lutym, marcu i kwietniu) przekonanych o tym było nieco więcej osób (47-49%)². Grupa "średniaków" zmniejszyła się o tych, którym się pogorszyło. W pierwszych miesiącach br. w złej sytuacji było 37-40%, obecnie jest 44,5%. Od kwietnia zwiększyła się przede wszystkim liczba określających swoje warunki materialne jako złe lub bardzo złe. Nie uległa w tym okresie zmianie liczba zadowolonych ze swego standardu życia (12-13%): przeważnie uważali swoje warunki bytowe za *dość dobre* (8-9%), znacznie rzadziej (3-4%) - za *dobre*, a w bardzo nielicznych przypadkach (0,1-0,4%) - za *bardzo dobre*.

Tabela 1

w procentach

Ocena własnej sytuacji materialnej	Respondenci według terminów badań:			
	II '90	III '90	IV '90	VI '90
Bardzo zła	5,2	4,1	3,1	5,4
Zła	12,9	11,2	10,1	14,4
Raczej zła	21,9	22,1	27,3	24,7
Średnia	48,4	49,7	47,1	43,3
Dość dobra	8,0	9,0	8,2	8,9
Dobra	3,1	3,5	4,0	2,9
Bardzo dobra	0,4	0,4	0,2	0,1

¹ "Nowy ład gospodarczy" (4) - sondaż zrealizowany w dniach 8-13 czerwca 1990 r. na 992-osobowej reprezentatywnej próbie zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej.

² Dane w tabelach pochodzą z sondaży CBOS na reprezentatywnych próbach zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej.

Tylko 7% respondentów dostrzegło w czerwcu poprawę warunków bytowych swych rodzin. Pozostali równie często odczuli pogorszenie co brak zmian swej sytuacji (47 i 46%).

Możliwość zaspokojenia potrzeb jest problemem dla większości rodzin ankietowanych (tab. 2). Ponad połowie badanych z trudem wystarczyło pieniędzy (55 w lutym, 59-60% w następnych miesiącach). Sięganie do różnych źródeł (pożyczki, oszczędności) deklarowano częściej w lutym (1/3 respondentów) niż w następnych miesiącach (23% w marcu i kwietniu, 25% w czerwcu). Najbardziej zmalało korzystanie z własnych zasobów pieniężnych. Możliwość odłożenia pieniędzy po zaspokojeniu potrzeb nieco rzadziej zgłaszano w lutym (12%) niż w następnych miesiącach (18 i 16%).

Tabela 2

w procentach

Opinie o sytuacji finansowej	Respondenci według terminów badań:			
	II '90	III '90	IV '90	VI '90
Wystarczyło, można było nawet trochę zaoszczędzić	12,0	17,6	16,4	15,7
Wystarczyło, choć ledwo, ledwo	55,2	59,0	60,2	59,0
Zabrakło, trzeba było pożyczyć	16,4	13,6	13,3	15,1
Zabrakło, trzeba było sięgnąć do oszczędności	12,6	8,5	7,9	7,0
Zabrakło, trzeba było pożyczyć i sięgnąć do oszczędności	3,8	1,4	1,6	3,1
	32,8	23,5	22,8	25,2

Na tle powyższych ocen przewidywania na przyszły miesiąc wydają się bardziej ostrożne (tab. 3), ale trzeba wziąć pod uwagę, że część osób wstrzymuje się od prognozowania swej sytuacji finansowej. Zwiększyła się liczba tych, którym *wystarczy, choć ledwo, ledwo* (49 i 47% w marcu i kwietniu, 52% w czerwcu). Nie zmieniła się prawie liczebność dwóch pozostałych

grup: lepiej sytuowanych, którzy będą mogli coś zaoszczędzić (15 - marzec, 13 - kwiecień i czerwiec) oraz tych, którzy będą musieli korzystać z pożyczek i sięgać do zasobów (odpowiednio: 20 i 23%). Należy jednak dodać, że liczba przewidujących pożyczki zwiększała się o tyle (od 9 do 16%), o ile zmniejszała się korzystających z oszczędności (z 11 do 4%).

Do rezerw finansowych sięga się coraz rzadziej, gdyż coraz mniej rodzin ma je, a jeszcze mniej oszczędza. Posiadanie oszczędności deklarowało w marcu 82%, w czerwcu 65%. Jednocześnie w czerwcu tylko 35% stwierdziło, że gromadzi jakieś oszczędności. Spośród nich ponad połowa (53,5%) robi to na wszelki wypadek, z myślą o nieprzewidzianych wydatkach, a 44% - biorąc po uwagę przyszły duży wydatek, konkretny zakup.

Tabela 3

w procentach

Przewidywana sytuacja finansowa	Respondenci według terminów badań:		
	III '90	IV '90	VI '90
Wystarczy, można będzie nawet trochę zaoszczędzić	14,9	12,9	12,9
Wystarczy, choć ledwo, ledwo	49,0	47,3	51,8
Zabraknie, trzeba będzie pożyczyć	9,0	11,5	16,4
Zabraknie, trzeba będzie sięgnąć do oszczędności	10,8	11,7	4,0
Zabraknie, trzeba będzie pożyczyć i sięgnąć do oszczędności	-	-	2,7
Trudno powiedzieć	15,0	14,9	12,1

Trudnej sytuacji finansowej większości badanych towarzyszy coraz częstszy brak wiary w możliwość podniesienia zarobków (tab. 4). Rośnie liczba osób, według których podwyżki płac są *mało prawdopodobne* (z 46% w lutym do 52 w czerwcu) oraz *zupełnie niemożliwe* (z 10% w lutym do 13 w czerwcu). Jednocześnie coraz mniej osób sądzi, że są one *realne* lub *prawdopodobne*.

Tabela 4

w procentach

Ocena szansy podwyżki płac	Respondenci według terminów badań:			
	II '90	III '90	IV '90	VI '90
Realna	12,3	7,7	8,1	8,0
Prawdopodobna	31,5	28,3	27,3	26,2
Mało prawdopodobna	46,2	53,2	53,0	51,8
Zupełnie niemożliwa	9,7	10,0	10,6	13,4

Dodatkową pracę zarobkową (tab. 5) podejmuje obecnie nieco mniej osób niż na początku roku (35 wobec 40%). Rzadko występuje sytuacja, by respondenci nie pracowali dodatkowo, ponieważ *nie było takiej potrzeby* (13% w marcu, 10 w czerwcu; tab. 6). Około 1/5 nie może dorabiać ze względu na brak czasu czy stan zdrowia (18% w marcu i kwietniu, 21,5 w czerwcu). Większość stwierdzała, że *nie było możliwości, nie było gdzie* (67-71%; najwięcej w kwietniu).

Tabela 5

w procentach

Odpowiedzi na pytanie o podejmowanie dodat- kowej pracy zarobkowej	Respondenci według terminów badań:			
	II '90	III '90	IV '90	VI '90
Tak	40,3	36,9	33,6	35,4
Nie	59,5	62,6	66,4	64,4

Tabela 6

w procentach

Przyczyny niedorabiania ^{a)}	Respondenci według terminów badań:		
	III '90	IV '90	VI '90
Nie było takiej potrzeby	12,8	9,2	9,6
Nie było możliwości, nie było gdzie	66,7	70,6	68,5
Z powodów osobistych (brak czasu, zdrowia)	17,7	18,2	21,5

a) Na pytanie to odpowiadali respondenci, którzy nie pracowali dodatkowo w minionym miesiącu.

Większość rodzin pracowniczych mniej i taniej je, rzadziej kupuje nową odzież, rezygnuje z wyjazdu na wypoczynek, zmniejsza wydatki na rozrywki, kulturę i tzw. używki. Posiadacze samochodów korzystają z nich rzadziej. Ograniczanie zakresu zaspokajania potrzeb (tab. 7) utrzymuje się na podobnym poziomie od początku roku i dotyczy - zależnie od rodzaju potrzeb - od 70 do 90% respondentów. Występowały pewne wahania w poszczególnych rodzajach ograniczeń. Największa zmiana dotyczy użytkowania samochodu - w styczniu ograniczało korzystanie z niego 86% badanych, w czerwcu - 76,5% (przy tym coraz rzadziej przewidywano rezygnowanie zeń w znacznym stopniu - odpowiednio: 58 i 41%).

Tabela 7

w procentach

Odpowiedzi na pytanie: <i>Czy w minionym miesiącu Pa- na(i) rodzina była zmu- szona^{a)}</i> :	Tak, w znacznym stopniu			Tak, w niewielkim zakresie		
	II '90	III '90	VI '90	II '90	III '90	VI '90
Ograniczać ilość kupowanej żywności	37,2	28,8	32,7	41,9	43,0	41,7
Poszukiwać tańszej żywności	58,3	59,0	55,3	31,1	32,6	31,5
Ograniczać zakupy odzieży	52,1	48,9	54,3	30,8	30,5	27,8
Ograniczać wydatki na kulturę (N=813 w III, 701 w VI)	49,9	44,3	49,2	27,7	35,3	27,8
Rezygnować z zakupów tzw. używek (N=816 w II, 867 w III, 800 w VI)	36,6	33,0	32,3	33,0	34,1	36,5
Zrezygnować z wyjazdu na wypoczynek (N=243 w II, 246 w III, 230 w VI)	65,0	54,3	63,0	10,3	16,1	15,2
Ograniczać korzystanie z samochodu (N=375 w II, 400 w III, 349 w VI)	58,4	46,8	41,3	28,5	34,3	35,2
^{a)} W pytaniu tym - w odpowiednich jego punktach - brano pod uwagę tylko tych respondentów, którzy: zazwyczaj wydają na kulturę, na używki, planowali w danym miesiącu wyjazd na wypoczynek, posiadają samochód.						

Najpowszechniej występuje obniżanie standardu żywienia i ubrania. Tańszej żywności poszukuje prawie 90% respondentów (w tym 58,3% było do tego zmuszonych w znacznym stopniu), mniej odzieży kupuje 83% (dane z czerwca - w poprzednich miesiącach podobne). Ponad 3/4 rezygnowało z wyjazdu na wypoczynek i z wydatków na kulturę. Niższy standard żywienia to także mniej żywności - znacznie ograniczyło swe zakupy około 30% (w lutym więcej - 37%), w niewielkim zakresie - ponad 40%.

Jak wynika z przedstawionych danych ograniczanie wydatków i obniżanie standardu życia należą do podstawowych sposobów radzenia sobie w trudnej sytuacji finansowej. Zdaniem ponad połowy (52-58%) respondentów są to powszechnie występujące zachowania (tab. 8). Więcej niż 1/3 sądzi, że najczęstszym sposobem radzenia sobie jest dodatkowa praca, a tylko nieliczni (1,4-3%) - że starania o zasiłki czy zapomogi.

Tabela 8

w procentach

Najczęstsze zachowania w trudnej sytuacji finansowej	Respondenci według terminów badań:			
	II '90	III '90	IV '90	VI '90
Starania o dodatkowe zarobki	37,8	33,6	38,7	37,9
Oszczędzanie, ograniczanie wydatków	53,3	57,7	52,3	54,6
Starania o zasiłki, zapomogi	2,5	1,4	3,2	1,5
Trudno powiedzieć	6,3	7,1	2,1	5,9

Sytuację finansową własnej rodziny większość postrzega jako typową (tab. 9) - jej zdaniem, inne znane im rodziny są w takich samych warunkach (67% w czerwcu, 63% w kwietniu). Coraz rzadziej występuje poczucie, że innym wiedzie się lepiej (17% w lutym, 11% w czerwcu).

Tabela 9

w procentach

Ocena sytuacji rodziny na tle innych rodzin	Respondenci według terminów badań:			
	II '90	III '90	IV '90	VI '90
Lepsza	16,9	14,6	13,1	11,2
Taka sama	64,7	66,2	62,8	67,1
Gorsza	18,1	18,5	23,0	21,0

* * *

Warunki życia rodzin pracowniczych są trudne i nie poprawiają się. Od początku roku powszechne jest ograniczanie wydatków, a w związku z tym obniżanie swego standardu życiowego. Możliwości poprawy tej sytuacji wydają się ograniczone - w wielu rodzinach dorabia się, by polepszyć sytuację finansową, ale jednocześnie wiele osób miało kłopoty ze znalezieniem dodatkowej pracy. Coraz mniej rodzin ma jakieś zasoby finansowe. Bieżące dochody większości wystarczają z trudem, a wiara w możliwość podniesienia zarobków jest coraz mniejsza.